

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглянуто динаміку обсягів експорту та імпорту товарів в українській економіці. Проведено порівняльний аналіз з розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання враховуючи різні часові етапи її здійснення. Проаналізовано значення коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів в розрізі вітчизняної економіки та таких її галузей як машинобудування і металургія. Розкрито негативні тенденції у розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів з погляду таких галузей економіки як машинобудування та металургія

Постановка проблеми. Стале функціонування вітчизняної економіки на фоні її інтеграції в систему світових господарських відносин невід'ємно пов'язане із розвитком зовнішньоекономічної діяльності окремих суб'єктів господарювання. Це визначається тим, що практичне наповнення світових господарських відносин здійснюється у межах ведення господарської діяльності між конкретними суб'єктами господарювання, а сталість таких відносин розкривається їх зростанням. Разом з цим результативність здійснення зовнішньоекономічної діяльності, проявом чого можна вважати проведення експортно-імпортних операцій, визначає наявні впливи щодо формування основних макроекономічних показників, рухомості фінансових потоків як у межах цілої країни, так й окремих суб'єктів господарювання. Таким чином, питання аналізу основних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання постійно знаходяться у центрі уваги науковців, що у підсумку і визначає значимість та актуальність обраного напрямку дослідження.

Підтвердженням важливості розгляду основних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання можна вважати й низку відповідних досліджень інших науковців. При цьому серед таких досліджень варто виділити ті праці, в яких висвітлюються, або питання зовнішньоекономічної діяльності різних суб'єктів господарювання в розрізі окремих галузей економіки, областей країни загалом [6, 7, 8, 9], або питання ведення зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням напрямків її здійснення та регулювання щодо дії різноманітних впливів [1, 2, 5, 10].

Однак, незважаючи на значну кількість різних досліджень щодо висвітлення розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, змінність економічної динаміки у відображенні механізмів ринкової взаємодії між різними його учасниками та перманентність безперервності економічних циклів вимагає за необхідним проведення досліджень за обраним напрямком з погляду різних часових інтервалів та з урахуванням нових статистичних даних. Ґрунтовність такого зауваження визначається тим, що аналіз різних статистичних даних допомагає розкриттю явної та неявної взаємодії різних факторів впливу тих або інших чинників щодо досліджуваного процесу, явища, діяльності, події тощо. Відтак зазначений аналіз набуває властивостей комплексного та системного узагальнення з погляду можливості вирішення проблемних питань, які постають в процесі його проведення.

Отже, відповідно до вказаного вище, в якості **основної мети даного дослідження** варто обрати проведення аналізу здійснення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання з урахуванням економічного розвитку, який є притаманним для нашої країни. Тож в якості окремих завдань обраної мети дослідження можна визначити: проведення порівняльного аналізу з розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, враховуючи різні часові етапи її здійснення; проведення

порівняльного аналізу з розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, враховуючи значимість ключових галузей економіки для розвитку такої діяльності.

Викладення основного матеріалу. Перш ніж розпочати розкриття поставлених завдань обраної мети дослідження, відмітимо, що загальні тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, відповідно до теоретичних положень, ототожнюються, передусім, із проведенням експортних та імпортних торговельних операцій, де одним із показників таких операцій є обсяг експорту та імпорту. Підґрунтям цього є те, що, зокрема, експорт товарів перевищує експорт послуг більше як у три рази, а імпорт товарів перевищує імпорт послуг більше як у чотири рази. Тож саме динаміку обсягів експорту та імпорту товарів доцільно вважати основою до проведення відміченого вище аналізу наявних статистичних даних.

Згідно даних рис. 1 (обчислено та побудовано за даними [4]) динаміка обсягів експорту та імпорту товарів у вітчизняній економіці є загалом позитивною. Тобто, мається на увазі, що на протязі досліджуваного періоду спостерігається щорічний загальний приріст обсягів експорту та імпорту товарів.

При цьому у продовж такого періоду як 2001-2004 роки, переважно привалювало перевищення обсягів експорту товарів над обсягами імпорту товарів. Разом з цим за даними такого періоду як 2005-2008 роки варто вказати на більш прискорене зростання обсягів імпорту товарів у порівнянні з обсягами експорту товарів, хоча темпи відповідного перевищення з часом уповільнюються. Так за підсумками 2005 року (до попереднього періоду) таке перевищення складало майже 20% (на 104,94% збільшився обсяг експорту та на 124,64% обсяг імпорту), за підсумками 2006 року означене перевищення мало приблизно 13% (експорт – 111,90%, імпорт – 124,61%), за підсумками 2007 року приблизно 6% (експорт – 128,36%, імпорт – 134,72). Поточні тенденції 2008 року також відмічені більш прискореним зростанням обсягів імпорту над експортом (експорт – 108,76%, імпорт – 111,83% у річному обчисленні), хоча поступово у щомісячному вимірі перевищення імпорту над експортом дещо зменшувалося (наприклад за підсумком листопада 2008 року зазначене перевищення складало 1553,2 млн. дол. США, а за підсумком грудня 2008 року – 718,3 млн. дол. США) (власні розрахунки за даними рис. 1 та [4]).

Поруч з цим на фоні світової фінансово-економічної кризи значно знизилися, як обсяги імпорту товарів, так й обсяги експорту товарів з погляду розвитку вітчизняної економіки. Однак незважаючи на це, перевищення обсягів імпорту товарів над обсягами експорту товарів було домінуючим. Відповідне домінування збереглося й впродовж наступних періодів за підсумками 2010-2011 років. Таким чином, можна констатувати, що впродовж переважного часу спостерігається загальне перевищення обсягу імпорту товарів над експортом товарів в українській економіці протягом 2001-2011 років. Відтак зменшується внутрішній попит на вітчизняну продукцію.

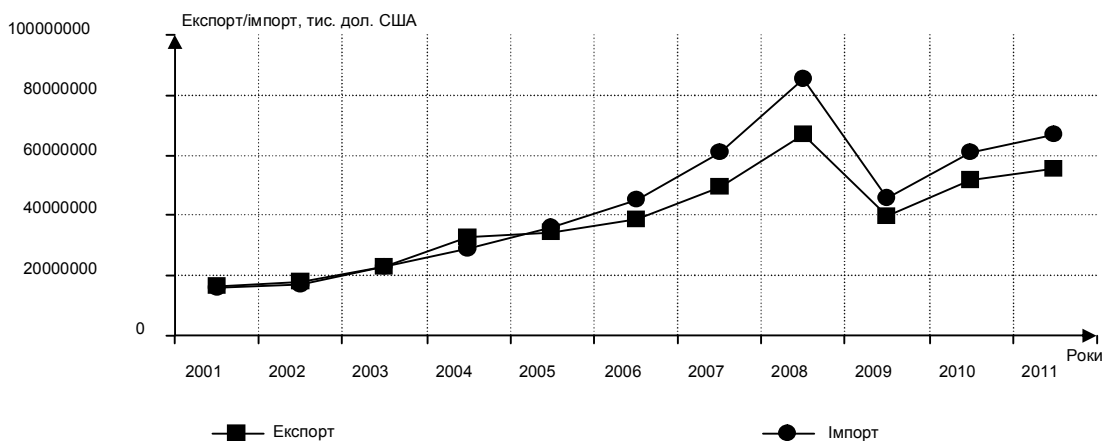

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту та імпорту товарів в українській економіці на протязі 2001–2011 років

При цьому негативною виявляється саме тенденція перевищення обсягів імпорту товарів над експортом товарів. Це може бути відстежено, зокрема, на основі аналізу динаміки коефіцієнту покриття

експорту імпортом, який визначається як відношення обсягів експорту до імпорту (рис. 2, обчислено та побудовано на основі даних рис. 1).

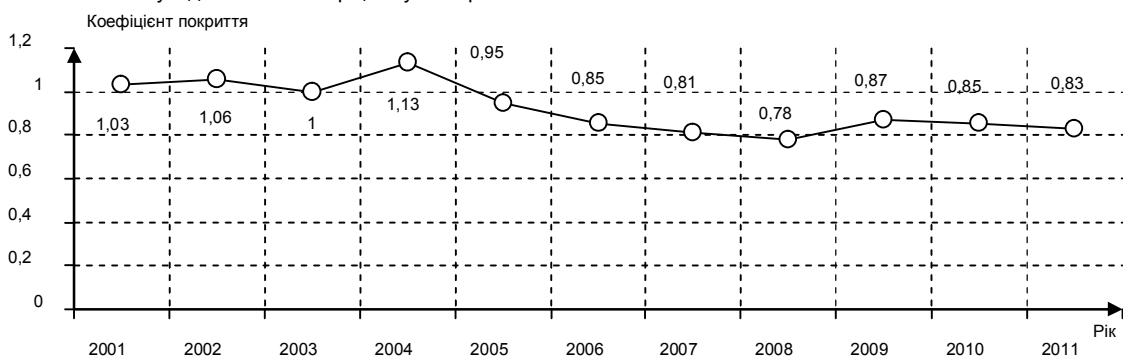

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів (в цілому для вітчизняної економіки)

Як видно з даних рис. 2 динаміка коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів є в цілому зростаючою протягом 2001–2004 років. Однак, починаючи з 2005 року динаміка такого коефіцієнта є такою, що знижується відповідно до експонентної функціональної залежності (власне узагальнення). При цьому за підсумками 2006–2007 років спостерігалось посилення експортної орієнтації національної економіки. Так за даними національного інституту стратегічних досліджень, починаючи з лютого 2006 року, частка експорту у виручці підприємств промисловості зростає і склала за підсумками року 36,1%. За підсумками 2007 року експорт промислової продукції склав вже 39,3% від загального обсягу реалізації в промисловості, причому на зовнішніх ринках було реалізовано понад 70% продукції металургії, понад 50% – машинобудування, понад 20% – харчової промисловості. Разом з цим, наприклад, приріст експорту машинобудівної продукції становив понад 80% приросту виробництва в галузі, продукції харчової промисловості – понад три чверті приросту виробництва [3]. Однак цього явно недостатньо, бо розвиток кризових явищ у вітчизняній економіці, який набув значного поширення в осені 2008 року, багатьма вітчизняними експертами пов'язується із загальним перевищенням обсягів імпорту над експортом як суттєвого чинника тиску на фінансовий ринок в цілому та валютний ринок, зокрема. Поряд з цим також слід зауважити, що надмірне зростання експортної орієнтації ні є односпрямованим виправданям, бо в такому випадку посилюється залежність економічної динаміки від міжнародної ринкової кон'юнктури, та, насамперед, від валютно-курсних чинників, що є досить суттєвим для України на сучасному етапі її розвитку. Це пов'язано з тим, що суттєво звужуються можливості застосування курсових важелів економічної політики, зокрема, в антиінфляційних цілях.

Надалі, відповідно до даних рис. 2, відбувається корегування обсягів експорту та імпорту товарів внаслідок впливу світової фінансово-економічної кризи на розвиток вітчизняної економіки. Однак таке корегування є не суттєвим, бо й надалі динаміка коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів є спадною. Тобто, негатив впливу світової фінансово-економічної кризи не сприяв до визначення суттєвого корегування структурних змін у вітчизняній економіці. Тож можна стверджувати, що й у подальшому можливе збереження такого розвитку подій, якщо не будуть задіяні надзвичайні міри. Таке зауваження ґрунтується на тому, що негатив такого розвитку на фоні підсилення імовірності виникнення другої хвилі світової фінансово-економічної кризи є значним чинником впливу на сталість розвитку вітчизняної економіки внаслідок зміни попиту на продукцію вітчизняних металургійних та машинобудівних підприємств. Виділення саме таких галузей промисловості із загальної структури промислового виробництва в Україні визначається тим, що загальний підсумок питомої ваги реалізованої продукції металургійних та машинобудівних підприємств складає не менш як 32% від загального обсягу реалізованої промислової продукції. Водночас з цим в структурі експорту обсяг продукції металургійних та машинобудівних підприємств складає понад 40% від вітчизняного експорту товарів, де привалює продукція металургійних підприємств, та понад 20% від імпорту товарів, де привалює продукція машинобудівного виробництва. Тож доцільно більш докладно розглянути динаміку коефіцієнту покриття експорту товарів імпортом товарів з погляду машинобудівної та металургійної галузей.

На рис. 3 (побудовано за даними [4]) наведено динаміку коефіцієнту покриття експорту товарів імпортом товарів з погляду вітчизняної машинобудівної галузі. Як видно з даних рис. 3 значення коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів з погляду машинобудівної галузі у порівнянні з відповідним коефіцієнтом в цілому для вітчизняної економіки значно відрізняються. При цьому досить негативною загалом виглядає динаміка коефіцієнта покриття експорту імпортом з погляду машинобудівної галузі в цілому. Негатив позначеної за даними рис. 3 динаміки досліджуваного коефіцієнта полягає, насамперед, в тому, що значення коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів з погляду машинобудівної галузі є меншим за одиницю на всьому досліджуваному інтервалі. До того ж у своїй більшості динаміка такого коефіцієнта є спадною.

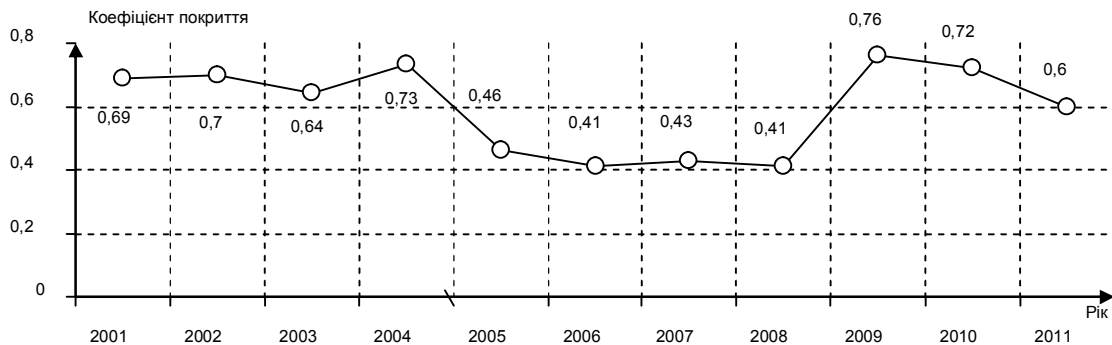

Рис. 3. Динаміка коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів (з погляду машинобудівної галузі)

Разом з цим відповідно до даних рис. 4 (побудовано за даними [4]) значення коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів з погляду вітчизняної металургійної галузі суттєво відрізняється від значення відповідних коефіцієнтів як з погляду покриття експорту товарів імпортом товарів в цілому для вітчизняної економіки, так й з погляду машинобудівної галузі. Така відмінність полягає в тому, що значення коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів з погляду вітчизняної металургійної галузі є більшим за одиницю на всьому досліджуваному інтервалі.

Тобто, слід констатувати, що саме продукція металургійної галузі відіграє ключову роль з погляду визначення позитивних впливів зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання на формування ключових макроекономічних показників країни, до яких варто віднести: прийнятність стану платіжного балансу

Порівняння наведених даних щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності у розрізі машинобудування з відповідними даними по вітчизняній економіці в цілому дозволяє також зауважити на наступному:

по-перше, значно більшими є темпи зміни обсягів експорту та імпорту з погляду машинобудівної галузі, аніж для вітчизняної економіки в цілому;

по-друге, розриви між темпами зростання обсягів експорту та імпорту у машинобудівній галузі, аніж для вітчизняної економіки в цілому не мають одностайної тенденції щодо перевищення імпорту над експортом.

країни, інфляційні очікування та вартість національної грошової одиниці. Проте дані рис. 4 також вказують й на негатив у розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів металургійної галузі, сутність якого зводиться до наявної тенденції щодо зменшення коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів на досліджуваному інтервалі часу.

Разом з цим аналіз даних за рис. 2, рис. 3 та рис. 4 свідчить про неоднозначність розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання в розрізі окремих галузей економіки. Хоча поряд з цим можна відмітити той факт, що загальним для даних, які розглядаються є наявність спадної тенденції значень коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів.

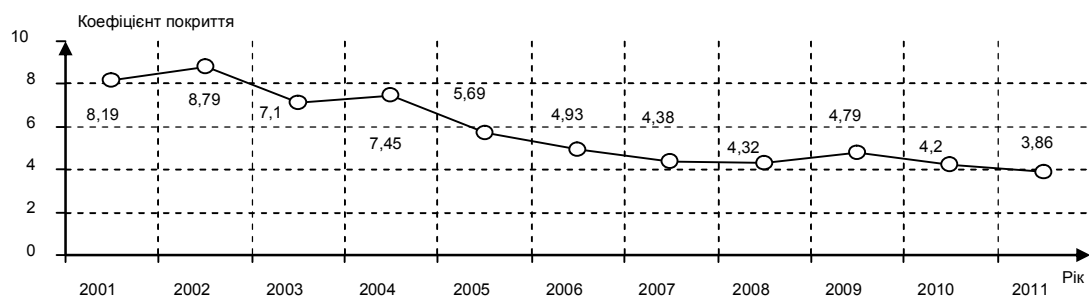

Рис. 4. Динаміка коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів (з погляду металургійної галузі)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проведений в роботі аналіз одного із ключових показників здійснення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання дозволяє стверджувати про наявність старих тенденцій у її розвитку продовж досліджуваного інтервалу часу. При цьому негатив таких тенденцій відзначається у зменшенні показника покриття експорту товарів імпортом товарів, що негативно впливає на значення платіжного балансу країни, інфляційні очікування та вартість національної

грошової одиниці. При цьому в роботі відмічено, що ті процеси, які відбувалися зокрема у машинобудівній галузі, як інвестиційно-інноваційного комплексу розвитку вітчизняної економіки, протягом досліджуваного періоду, суттєво не вплинули на переоснащення промислових підприємств, а відтак розвиток експортного потенціалу таких суб'єктів господарювання, їх конкурентоспроможність значною мірою не змінилися. Водночас з цим розвиток зовнішньоекономічної діяльності країни знаходиться під впливом розвитку такої діяльності з погляду

металургійної галузі. Поте в роботі відмічено, що незважаючи на значне перевищення експорту товарів металургійної галузі над імпортом, наявною є тенденція до зниження коефіцієнта покриття експорту товарів імпортом товарів з погляду металургійної галузі. Відтак стійкість розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни є залежною від кон'юнктури зовнішніх ринків. У підсумку це визначає за необхідним суттєво змінювати структуру виробництва промислової продукції та фоні впровадження нових методів адаптивного управління зовнішньоекономічною діяльністю. Тож в якості подальшого напрямку дослідження варто визначити розгляд методів адаптивного управління зовнішньоекономічною діяльністю та доцільність їх застосування з урахуванням специфіки функціонування окремих галузей вітчизняної економіки.

Список використаної літератури:

1. Бутко М. Залучення інвестицій зовнішньоекономічної діяльності в Україні: сучасний стан і перспективи / М. Бутко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 17. – С. 3-6.
2. Гніздилов А.М. Нетарифне регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності: методи та інструменти / А.М. Гніздилов // Вісник Академії митної служби України. – 2010. – № 1. – С. 35-42.
3. Деякі підсумки економічного розвитку України у 2007 році та першочергові завдання економічної стратегії держави. – Режим доступу: www.niss.gov.ua.
4. Зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Куреда Н.М. Вплив зовнішньоекономічної діяльності на економічну безпеку України / Н. М. Куреда, С.О. Корінний // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2011. – № 2. – С. 48-52.
6. Луцька Н.І. Розвиток регіональних тенденцій зовнішньоекономічної діяльності України / Н.І. Луцька // Економіка та держава. – 2008. – № 1. – С. 32-33.
7. Машталір Я. П. Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства / Я. П. Машталір // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – Т.1, № 5. – С. 136-139.
8. Нагорський Б.А. Потенціал зовнішньоекономічної діяльності ГМК України в умовах кризи світової економіки / Б. А. Нагорський // Збірник наукових праць. – Донецьк, 2008. – Т. 9: Сер.: Державне управління, вип. 99: Актуальні проблеми державного управління та самоврядування. – С. 92-101.
9. Новак І.М. Проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності молокопереробної галузі України / І.М. Новак // Збірник наукових праць. – Мелітополь, 2009. – № 6. – С. 290-296.
10. Чаленко А.Ю. Совершенствование структуры внешнеэкономической деятельности в условиях ВТО / А.Ю. Чаленко // Економіка та право. – 2011. – № 2. – С. 102-107.

ВАСЮРЕНКО Володимир Олександрович – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного економічного університету.

Наукові інтереси:

- фінансове регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- міжнародна економіка.